

Podmínka

Eustachy Ryłski

Příběh začíná v roce 1812, těsně před bitvou dvou velkých armád u Borodina, kdy z francouzského vojska zběhne Andrzej Rangułt, oblíbenec císaře Napoleona, jezdecký mistr a všemi obdivovaný kapitán švališérů, spolu s poručíkem Semenem Hoszowským, hloubavým synem venkovského popa. Nevinná hra v kostky, která se zvrhne v boj o život, a uloupená vojenská pokladna, představující jmění umožňující jejímu majiteli zbavit se války jednou provždy, přimějí oba rivaly dezertovat. Přes vzájemnou antipatii musejí spojit síly a pokusit se projít nekonečnými mrazivými pláněmi, vyhýbat se prchajícím troskám francouzské armády i ruským oddílům, které ji pronásledují, a vrátit se zpět do Rangułtova domovského dvora v Litvě. Ale ani tam ještě nemají vyhráno. Příběh, demaskující rozdíl mezi skutečnými hrdiny a událostmi a tradičními ideály, je polemikou s černobílým národním mýtem a pro svůj rychlý spád a myšlenkové bohatství patří k nejuznávanějším moderním polským románům.

Eustachy Rylski (1944), polský prozaik, dramatik a filmový scenárista. Je nositelem mnoha literárních ocenění včetně zlaté medaile Gloria Artis za přínos kultuře (2011). Debutoval románovým diptychem *Stankiewicz. Návrat* (Stankiewicz. Powrót, 1984), velmi vřele přijatým čtenáři i kritikou. Věnuje se v něm odvozování polské národní identity od mytizovaných historických událostí, mezi nimiž zaujímá významné místo lednové povstání proti ruskému impériu v roce 1863. Po téměř dvacetileté odmlce v psaní prózy se autor ve svém nejslavnějším románu, *Podmínce* (Warunek, 2005), vrátil k příbuznému tématu, a to k napoleonskému mýtu, do jehož východního tažení Poláci vkládali naději na znovuoobnovení Polska.

Podmínka

Eustachy Rylski

Z polštiny přeložil Michael Alexa

Pistorius & Olšanská
Příbram 2020

Tato kniha vyšla s laskavou podporou Ministerstva kultury ČR,
Nadace Český literární fond a Instytu Książki v rámci programu
na podporu překladau © POLAND

This publication has been supported by the
© Poland Translation Program.

Copyright © Eustachy Ryłski, 2005
Translation © Michael Alexa, 2020

IISBN 978-80-7579-102-3 (PDF)
ISBN 978-80-7579-101-6 (tištěná kniha)

Část první
Arancevo

1

Podzimní úsvit na prázdném, odkrytém prostoru, přetínaném březovými hájky. Z vlhkých oparů mlhy vyšel krokem klín eskadrony. Asi patnáct jezdců v neuspořádaném šiku, vedených mladým důstojníkem s ohromující postavou, i když poněkud poznamenanou únavou, jakou přináší válka.

Klín překročil říčku, vyjel na nevelké oblé návrší, minul březový háj, na několika místech zkrášlený rachitickými borovicemi.

Mlha, jak to na podzim bývá, se nezvedla, pouze se melancholicky rozestoupila a všechno se pohroužilo do chladné, znepokojivé směsi vzduchu a vody.

Důstojník jednou za čas plácl otevřenou dlaní do rukojeti šavle přivázané k sedlu, přitahoval uzdu vlevo a zase vpravo, stácel koně sem a tam, vybízel jej k běhu nebo zastavoval, obkružoval klín krátkými oblouky z jedné nebo z druhé strany, aby narušil jeho rytmus.

Byl neklidný a z nutkavých, nervózních gest bylo cítit rozpoložení, jaké někdy předchází výbuchu nekontrolovaného hněvu nebo zuřivosti. Zbytek jezdců se pokoušel si toho nevšímat, ovšem pokora, s jakou vycházeli vstříc rozmarům mladého vojáka, svědčila o jeho nezpochybnitelné pozici v oddíle.

Další oblé návrší vyneslo klín nad mlhu, a když ji nechali za zadky svých koní, z oparu se vynořil další oddíl, početnější než první, ze kterého se měkkým, kolébatým cvalem odpojil jediný jezdec.

Přijel ke klínu a zaryčel:

„Raaangu! K čertu, Rangu!“

Vyvolaný muž něco syknul sevřenými ústy. Plácl otevřenou dlaní do hlavice šavle, až mu zavrzaly kůstky prstů.

Jezdec tomu přihlížel s napětím, které se nepokoušel ukrýt. Přiblížil se k Rangu, pohlédl mu do tváře a poté pravil:

„Zvláštní kraj.“

„Mlha,“ odpověděl Rangułt a vybídl koně, aby popošel o tři čtyři kroky dopředu.

„Zvláštní mlha!“ vykřikl jezdec a srovnal se s Rangułtem.

„Jdi pryč, Rudzki!“ odpověděl Rangułt a znovu popojel o několik kroků dopředu.

„Zvláštní kraj a zvláštní mlha,“ dojel ho opět Rudzki.

„Řekl jsem: jdi pryč!“

„Vaří se v tobě krev, grófe?“

„Jak vidíš.“

„Zchladím tě, pokud laskavě...“

Vtom se srazili. Jeden z koní se posadil na zadek. Kohoutek vedle kohoutku, třmen vedle třmenu, rameno vedle ramene. Vrhli se na sebe. Žádný z nich neustoupil. Situace strnula někde mezi žertem a vážností, rozpustilostí a zlostí, znechucením a odhodláním. Mohla převážít ta i ta strana.

Z dálky, z chladné mlhy, zazněl výstřel jako tlesknutí. Pak přibližující, vzdalující a opět se přibližující dusot koní a krátká, hustá salva. A ticho jako smrt.

Rangułt s Rudzkým v rychlém cvalu. Do šířky roztažená eskadrona na rovině mezi březovými háji. V trávě několik nehybných těl v beranicích se srstí navrch. Zběsilý kůň. Odhozená křesadlová puška. Umírající švališér s useknutou paží. Křečovitě sebou škubající kozák nabodnutý na kopí. Zakrvácená papacha na keříku kavylu.

Rangułt projel mezi padlými. Nasytil oči smrtí. Obrátil se v sedle a ohlédl se na stulené tělo přikryté cestovním vakem, mrštěné do jalovce.

„Jako dítě,“ řekl lehce a prohlížel si padlého.

Přijel Rudzki. Nesesedl z koně, jen strčil koncem šavle do ležícího a kvitoval:

„Je po něm!“

Vyklonil se ze sedla, zahákl čepel o vak a tahal vzhůru. Zemřelý jej mechanicky držel, jak se někdy stává ve spánku.

Důstojníci sebou trhli.

Ležící muž si pomalu natáhl nohy a opřel se o předloktí.

Podíval se před sebe pohledem, který svědčil o tom, že přichází k vědomí. Opatrně se postavil, aniž by vak pustil. Rozhlédl se. Zavrával. Volnou rukou si ohmatal obličej, hlavu a končetiny. Otočil se k důstojníkům zády a vyzvracel se. Přijeli další. Eskadrona se semkla a obklopila muže, který zvracel dlouze a důkladně. Jakmile přestal, učinil pohyb, jako by se chtěl utřít do rukávu, pak si to ale rozmyslel a začal dolovat v propastných kapsách svrchníku. Rangułt se naklonil přes koňskou šíji a podal muži neposkrvněný, čistý, bílý kapesník, ozdobený zlatým monogramem. Jako by nebyl z tohoto světa.

Muž si jej vzal až po chvíli. Otřel si rty, obličej, ruce a chtěl kapesník Rangułtovi vrátit, pak si uvědomil nevhodnost tohoto gesta a po krátkém zamyšlení kapesník schoval do vaku.

„S kým máme tu čest?“ zeptal se Rangułt, který se důstojně napřímil v sedle.

„Poručík Semen Hoszowski z hlavního velitelského stanu,“ odpověděl muž.

„Za kým?“

„Za druhým inspektorem kavalerie, generálem Lamontem.“

„K Lamontovi je to půl dne. Má ležení v Arancevu.“

„Tak zní adresa.“

„V tom případě raďte s námi. Sedmá eskadrona, první rota, garda, Andrzej Rangułt, kapitán.“

„Jsem vám zavázán,“ řekl Hoszowski, zatímco se snažil vystoupit z prstence okolních jezdců. „Můj kůň padl u Vereje, druhý nedaleko. Stíhali mě několik verst. Vaši vojáci mi zachránili život.“

Rangułt popohnal klisnu, narušil prstenec a křikl strážmistrovi jízdy do tváře:

„Sedlo pro poručíka Hoszowského!“

Eskadrona vyrazila v sevřeném šiku. Za horizontem vstalo bledé podzimní slunce. Nastal den beze světla.

2

Kraj nebyl zvláštní, Rudzki se mýlil. Skutečně na něm nebylo nic zvláštního, nic se v něm neskrývalo, všechno jako na dlani, žádná tajemství. Když strž, tak strž. Když bláto, tak bláto. Když mlha, tak mlha. Časná zima pronikající skrz naskrz. Už měsíc nepolevující deště. Rovina srážející k zemi, přímo nesnesitelná monotónnost, období dlouhá jako nemoc.

Kraj, který se spřáhl ve zlu.

Jakoby opuštěný, prázdný, ovšem kdoví jestli. Jakoby lhostejný, ovšem připravený na cokoliv. Jakoby otevřený, chtělo by se říci dokořán, zároveň však příkrčený jako divoké zvíře.

A kde jsou lidé, tam je nestoudné, okázalé násilí na všem, co žije i nežije.

Rozdíl mezi jedním a druhým je nakonec jen malý. Když člověk před sebou vidí život, projíždí, ohlíží se, a život už je tentam. Jako by odešel, beze slova stížnosti, s přijetím vlastní pomíjivosti vzhledem k nekonečnu.

Čas od času náznak velkomyslnosti, jako past. Jakási poklona až k zemi, jakýsi úsměv, vřelé gesto, obrat, který hřeje u srdce, ale nedej Bůh nechat se napálit, uvěřit.

Kraj, který, když se mu zachce, každého k smrti unaví, a pokud se mu nezachce, dojde k tomu stejně. V tomto ohledu neodpovídá za žádného ze svých démonů, protože ať už by bylo či nastalo cokoli, jeho vina je vykoupena vlastní bezmezností, svou vlastní, neodmyslitelnou bezvládností. Vchází se do něj snadněji než do kteréhokoli jiného, ale časem se do něj zabředá hlouběji, až člověk znehybní nadobro. Je to smutné, neúprosné, tvrdé, neotesané, ale ne zvláštní.

Rudzki se tedy mýlil, když v opuštěném zámku knížat Rohatyńských, na předměstí hlavního města, řekl Rangultovi už potřetí:

„Ano, zvláštní kraj, hrabě.“

Soumrak pohlcoval odpoledne.

Poté, co vojáci odvedli koně do opuštěných stájí a nakrmili je, káceli stromy v nedalekém parku, stavěli karabiny do kozlů, hráli se u ohňů rozdělaných kolem, leštili šavle, ostřili kopí, popíjeli kořalku. Rozkazy, žerty, smích, kletby a také lelkování. Odvěký rituál vojska usazujícího se v podmaněné zemi. Ranguť tomu přihlížel jako přes sklo, našlapoval opatrně a bezmyšlenkovitě, načež se postavil k jezdcům a naslouchal jejich tlachání.

Ze zámeckých schodů jej pozoroval poručík Semen Hoszowski, muž ještě ne starý, malý, rozložitý, s opatrnými pohyby, na jedné straně nabroušený jako břitva, na druhé tupý jako rolnická radlice a uprostřed ponurý jako noc.

Musel si všimnout, jak se k Ranguťovi přiblížil hubený důstojník s dlouhými slaměnými vlasy, padajícími zpod kožešinové čepice do obličej. V gestu, se kterým oslovil kapitána, ve slovech, která Hoszowski nezaslechl, v pohledu zkoumajícím velitelovu atletickou postavu, se skrýval obdiv, trpělivost a určitá drsná něha.

Ranguť se otřásl. Po jeho napřímených zádech mu přeběhl mráz a potom znovu. Bezduše se na hubeného důstojníka usmál. Vyrázili ke vchodu střeženému ocelí.

Hoszowski jim uvolnil cestu. Zamířil k jednomu z křídel, minul strážmistra jízdy se sedlem, který za pomoci několika vojáků rubal sekyrkou dveře do jednoho ze sklepů, které byly silné jako dlaň. Koutkem oka si všiml, jak oba muži zmizeli ve tmě opuštěného zámku.

3

Bylo zapotřebí tři čtvrtě hodiny na vypuzení chladu a vlhka z rozlehlého salonu se zjevnými známkami někdejšího přepychu. V obrovském krbu ozdobeném antickou alegorií živě plápolal zámecký nábytek. Ranguť si u něj hřál záda. Tři podřízení důstojníci mu dělali společnost. Zbídačelí,

vyhublí, špinaví. Měli kruhy pod očima, bledé, propadlé tváře, přičemž z nich kromě únavy vyzařovala sebejistota a onen druh impertinentní bravury, která je umožňovala popsat jako opravdové syny války.

Nejstarší z nich, Rudzki, nevysoký, ramenatý, typický jezdec, poznamenaný malebnou jizvou od čela až k čelisti, byl rozvalený na jednom z ušetřených křesel a hrál si s pistolí. Mířil na všechny strany a zdařile imitoval palbu. Jeho fyzickým protipólem byl Wolanin, neduživý mládenec se slamenými vlasy padajícími do čela. S rukama založenými za zády kroužil po salonu a obstojným tenorem zpíval:

*A prodala kokrháče za belu,
a prodala kokrháče za belu.*

Medvědovitý Dreszer ozdobený huňatým knírem, ustrojený po měšťácku, s duší člověka, který jedinou ranou prorazí lebku, dobroděj, který jistě nechává izraelity štvát ohaři, ovšem až po mši, i přes svou vyhublost s mohutnými zády a zadnicí, pohazoval kostkami na fládrovaném stolku.

Zvenku bylo slyšet rozkazy rozesílaným hlídkám a ržání koní. Čas od času vyletěl z plamenů v krbu snop jisker, odskočil, rozptýlil se a zmizel někde v šedi stropu.

Dreszer shrábl kostky a poskládal je do sestupné řady. Otočil se na Wolanina:

„Nějakou jinou neznáš, Ksawery?“

„Nerozumím?“ Wolanin stál jako solný sloup. „Jakou jinou?“

„Jde mi o to, Ksawery, že příběh kohouta, kterého prodali ve Vinnici na trhu, se nám už trochu přejedl, neuraz se, ale už nám pije krev. Nemám pravdu, Rudzki?“

Rudzki pohnul rukou s pistolí tak, aby mířila na Wolaninovu chlapeckou postavu.

„Kvůli tomu mě chcete zastřelit?“ Wolanin pohlédl do hlavně namířené pistole.

„Tebe ne,“ odpověděl mu Rudzki, „jenom to zatracené ptačisko, o kterém až do úmoru zpíváš.“

Náhle zvedl ruku nad chlapcovu hlavu a bez míření zmáčkl spoušť. Hluk výstřelu se slil s křehkou ránou štku o mramorovou podlahu.

„Tak nějak,“ vysvětlil Rudzki.

Kapitán Ranguit se napřímil a probraný z otupělosti se ohlédl.

Z hlavně pistole se vysoukal proužek kouře.

„To není příběh o kohoutovi,“ vysvětlil Wolanin a oprášil si uniformu od omítky.

„A o čem?“ zeptal se Dreszer.

„O dívce. Přinesla kohouta na trh a prodala jej za pár šupů, aby si mohla koupit pentli.“

„Krásná?“

„Pentle?“

„Ne, ta holka.“

„Krásnější jsi nikdy neviděl, Dreszere.“

Rudzki zařval a opět nabil:

„K čertu! Pánové! Kdy já jsem naposledy viděl holku? Jakoukoli!“

Dreszer se začal opět věnovat kostkám. Rudzki se vrátil k míření a Wolanin k písničce.

Plamen v krbu polykal další nábytek, déšť stékal po skle anglických oken, v komíně hučela meluzína. Ranguita se zmocňovala horečka, Dreszera spánek, Rudzkého netrpělivost. Všechno znalo své místo. Ticho přerušil další výstřel a cinkot sypajícího se zrcadla. Kapitán Ranguit dvěma dlouhými skoky překonal stůl i vzdálenost, která jej dělila od křesla u zdi. Rudzki ani nestihl vstát, když jej Ranguit chytil dlouhými prsty za krk a zvedl z nábytku.

„Poslouchej, ty... dobytku!“ zachrčel přes zařaté zuby. „Já... přísámbůh...“

„Nechte toho!“ křikl Dreszer a vyskočil od stolu.

Wolanin své útlé tělo vecpal mezi zaklesnuté muže.

„Nechte toho!“ zopakoval Dreszer a snažil se důstojníky od sebe odtrhnout. „Klid, to nic, nic, Jędrusi. Promiň mu, hlupákovi. Dej sem tu pistoli, Rudzki. Klid, klid, pánové. To je únavou, jenom únavou, jenom únavou.“

Rangułt ztěžka dýchal. Vrátil se ke krbu. Řekl sice tiše, ale tak, že z toho zamrazilo v zádech:

„Jednou tě zabiju, Rudzki.“

Sklonil se nad ohněm, pak se už lhostejně zeptal, aniž by se podíval na ostatní:

„A kam se poděl ten... no, jak se... Semen ze štábu?“

„Hoszowski,“ napověděl Dreszer a držel Rudzkého, který sebou mrskal jako ryba.

„Ano, jistě, Hoszowski. Tak kde je?“

„Od příjezdu jsem ho neviděl,“ řekl Wolanin.

Kapitán Rangułt se s nechtutí odtrhl od ohně a zatímco se napřimoval, přikázal:

„Tak ho najdi. A pozvi ho na večeri.“

Wolanin okamžitě odešel. Už se smrákalo.

4

Po půlhodině se vrátil, mýtinu a světla ohnišť nechal za sebou. Vrátil se do vysoké haly, tmavé jako studna, protínající zámek v polovině. Po několika krocích jako by o něco zavadil, zastavil se a rozhlédl. Nebylo toho vidět moc. Během chvíle pak neslyšně vklouzl do pootevřených dveří, do sálu stejně velkého a opuštěného jako zbytek zámku, se sloupořadími po obou stranách, která se kvůli souměrnosti a násobnosti zdála nekonečná. Venkovní ohně je ozařovaly tajuplnou, bájnou září. Wolanin překročil práh a s chlapčenkou zvědavostí pohlédl na vlastní stín vržený mezi sloupořadí. Podle toho, jak procházel kolem oken, stín mizel a objevoval se, nepřírozeně zvětšený až po vysoko umístěné polopatro, přičemž místnost jako by byla bez konce.

Když posléze došel až na její okraj, stihl se stín objevit a zmizet téměř dvacetkrát. Mladík se rozhodl vrátit ke

dveřím a čertvíproč spočítat místa, kde zdi mezi okny zastíňovaly jeho přízrak. V té chvíli si uvědomil, že už není co počítat, poněvadž žádný stín nevrhá.

Sám sobě si připadal jako člověk, kterého zaskočila skutečnost, že na něm světlo ulpívá, jen pokud je obrácen k jeho zdroji pravým bokem, ale když levým – proniká jím skrz.

Venkoncem nic zvláštního, avšak...

Aby jednoznačně ověřil, jestli tato nesouměrnost nějak souvisí s polovičitostí jeho přirozenosti, vrátil se ode dveří doprostřed sálu a posadil se zády k ohňům za okny. Stín se rozrostl, zmohutněl, zaostřil a, co je překvapivé, přiblížil se. Wolanin mu zamával. V souladu s přírodními zákony stín odpověděl. Aby rozprášil všechny pochybnosti, pozdravil stín druhou rukou. Odpověď byla totožná. Wolanin se nyní otočil k ohňům. Nemělo by se změnit nic. Ale změnilo. Když se ohlížel přes rameno, neviděl kromě němé stěny nic.

Jako by uvázl v položivotě, v polobyetí, v jakési jednostrannosti.

Pro všechny případy, stejně jako předtím, si zamával. Stěna mlčela.

„Co je, čubčí matko?“

Odpovědělo mu diskrétní odkašlání shora.

Wolanin zvedl zrak. V šeru se objevila podsaditá postava Hozzowského, opírajícího se dlaněmi o zábradlí polopatra.

„Jste to vy, pane poručíku?“ zeptal se Wolanin.

„Nikdo jiný,“ dostalo se mu odpovědi shora. „Našel jsem tu místo stranou od lidí a pohodlnou pohovku.“

„Vzbudil jsem vás?“

„Mám lehký spánek,“ odvětil Hozzowski, aniž by se pohнул z místa. „Probudí mě skoro cokoli.“

„Už nějakou dobu vás hledám,“ omlouval se Wolanin.

„A nikoli bez neúspěchu,“ odpověděl poručík, který vyčkal, dokud neutichne ozvěna. „A v jaké záležitosti, smím-li se ptát?“

„Hrabě Rangult vás nechává srdečně prosit.“

„Prosit? O co?“

„Zda byste nepřišel na večeri.“

Poručík Hoszowski Wolaninovi na okamžik zmizel ze zorného pole. Ten couvl k oknu, zároveň ale ztratil z dohledu všechno, co nebylo oknem přímo osvětleno. A tedy i polopatro.

„Nemám hlad,“ uslyšel Wolanin Hoszowského hlas, mnohem blíž, ale ve stejné výšce. „Navíc nepopírám, že jsem unavený. Chce se mi spát. Pokud to není nezbytné...“

„Obávám se, pane poručíku, že to je nezbytné. Hrabě Rangult by byl odmítnutím jistě dotčený.“

„Hrabě Rangult? Slyším dobře?“

„To je právě ono, pane poručíku.“

Než odezněla ozvěna, Hoszowski se i s cestovním vakem přes rameno objevil před Wolaninem, jako by neslyšně sletěl z polopatra. Čáku měl zastrčenou do kapsy uniformy a hlavu úplně holou.

„Hrabě Rangult,“ mumlal si pro sebe, zatímco drobnými kroky následoval švališéra. V tónu jeho hlasu byla znát neolibost a ironie.

5

Viselo to ve vzduchu. Nikdo nemusel provokovat. Žádná licitace, všechno bylo rázem vylicitováno. Stačilo hrát.

Strach proti strachu, únava proti únavě, zhmoždění proti zhmoždění a špína proti špíně. Lišili se i tím, co by je mělo spojovat. To, čím se museli lišit – jako, nehledě na podstatu věci, přizemnost a vzletnost, bezbarvost a elegance, topornost a půvab, kašírovaná skromnost a oprávněná pýcha, civilnost a vojenskost –, je navzájem odcizilo, ještě než se stihli seznámit. Ostatně – škoda slov! Poručíka Hoszowského hned tam, v poli, okamžitě podráždila opovážlivost švališérů, jejich mladická ráznost, a švališéry jeho zásadovost.

Jedna armáda, různé světy.

A ta pitomá večeře, na kterou byl pozván. Nádherný stůl pokrytý jakýmsi špinavým kusem hadru. Uprostřed mrazný svícen bez jediné svíce. Mizerná polévka v cínových miskách a zatuchlé suchary. Pouze světlo ohně v krbu. Večeře, kterou se patří sníst co nejrychleji, nenápadně, a především mlčky. Rudzki se zničehonic rozpovídal. Jenomže kdo ve válce mluví o válce kromě těch, kteří ji dosud neprožili? Ale Rudzki ji znal, stačilo se mu podívat do tváře, o co se tedy jedná? To je jasné o co. Věděl to Rudzki, když se zeptal Hoszowského na osud tažení, a věděl to i Hoszowski, když odvětil, že je považuje za neukončené.

„No, ale Moskva,“ zapojil se Dreszer, který se na chvíli rozloučil s kostkami, „hrdé hlavní město carů, je, dalo by se říct, co by kamenem dohodil...“

„To nepopírám.“ Hoszowski byl lhostejně zdvořilý a ledově upřímný.

„Odhalená jako kurtizána,“ připomněl Rudzki.

„Dobudeme ji, dá-li Bůh, během týdne, možná i dřív,“ holdbal se Dreszer.

„A pak si zařadíme,“ vztyčil se Rudzki ze židle. „Ale do toho bych už Boha nezatahoval.“

Poručík Hoszowski sklonil hlavu k misce se zbytky polévky. Voják v roztřepeném plášti obsluhující důstojníky, strašidelná míšenina komorníka, lokaje, čeledína a vojáka, úporně stál za Rangultovými zády a neopouštěl jej ani na krok, neomaleně hleděl na Hoszowského, jako by věděl, že si může dovolit tím víc, čím výše byli postaveni ti, kterým sloužil, že on, člen gardové eskadrony, si může troufat na cizího. Na skutečně cizího.

Někde v hloubi zámku hodiny odbily sedmou. Za okny smáčenými deštěm už byla úplná tma.

„Je to rozlehlý kraj,“ řekl Hoszowski tiše, „a přichází zima.“

Rudzki mu odsekl, že jej švališérské šavle otevřely, švališérské koně zdupaly a švališérská krev svlažila, takže je přece jasné, že je rozlehlý.

„To víme,“ přidal se Dreszer.

„Lépe než vy, poručíku,“ probodl ho pohledem Rudzki. Hoszowski se naklonil na stranu. Zlehka, ale naklonil.

„Skutečně?“

„Co skutečně?“

„Skutečně lépe?“

Rudzki už byl řádně pod parou. Víc naproti mu poručík Hoszowski vyjít nemohl. Rangułt si toho všiml a udeřil klouby prstů o stůl.

Rudzki zavrčel.

„Vyprávěli mi v pluku... říkám to správně, v pluku...?“ a odmlčel se.

„O čem?“

„O těch štábních poserech! A varovali mě: vyhýbat se jim jako čert kříži.“

Hoszowski pohlédl kapitánu Rangułtovi do tváře. V záři plamenů v krbu byla trochu jako z jiného světa. Únavou přehnaně zostřená, blízká smrti. Tvář, která kapitulovala.

Zeptal se Rudzkého, aniž by na něj přenášel zrak:

„Doufám, že tím nemyslíte mě?“

„Takový už jsem,“ odpověděl Rudzki, „že mluvím, o kom mě napadne...“

„Mlč, prosím tě,“ Rangułt podruhé udeřil klouby prstů do stolu.

„Host se ptá, já mu odpovídám,“ hájil se Rudzki a znovu se vztyčil ze židle.

„Řekl jsem: mlč!“ přikázal Rangułt.

Chtěl dodat ještě něco, ale dostal prudký záchvat kašle, který nedokázal opanovat. Utekl od stolu k oknům. Společníci se zachmuřili, dokonce i Rudzki. Rangułt se vrátil s rukou před ústy. Bledý a zpocený.

„Omlouvám se, poručíku,“ zašeptal.

Nějak se to uzavřelo. Důstojníci utichli. Rudzki se opět posadil na židli. Dreszer rozhodil kostky na stole. Wolanin

byl na jedné straně zavázán švališéřskou solidaritou, avšak na druhé se možná cítil být odpovědný za Hoszowského, kterého sem přivedl, a poslal mu rozpačitý, dívčí úsměv. Zato kapitán Rangult byl v jiném světě. Byla to vhodná chvíle na poděkování za pohostění a odchod. Hoszowski se jí rozhodl využít. Vstal, srazil podpatky, uklonil se a vyrazil ke dveřím, aniž by mu švališéři bránili. Dokonce i Rudzki, stále lačníci po hádce, došel k závěru, že tady nepochodí.

Hoszowského dělilo od dveří jen několik kroků, když je zablokovala hlídka. Strážmistr jízdy v doprovodu tří vojáků. Byli to urostlí muži, takže neduživý, zakrvácený, sotva stojící mužik vedle nich vypadal jako uštvaný zajíc mezi ohaři. Byla to každodenní záležitost. Vojáci dopadli v okolí špeha. Snažili se ho vyslechnout, jenomže mužik se nedal. Trochu ho zmalovali, ale je to tvrdý chlap, nic mu není. Není o čem rozumovat, řešení je prosté, a eskadrona, třebaže prořídla skoro na rotu, byla gardová. Pokud mužik nepromluví, na hák s ním. S vínem to tak jednoduché nebylo. Když byl strážmistr jízdy v koncích, přiznal, že když se jim konečně podařilo prolomit pevné, zevnitř zablokované dveře komory, našli spolu se špehem asi patnáct zaprášených lahví vína. Nehledali ani jedno, ani druhé. S dveřmi se zdatně vypořádali. Co s mužikem, věděli. Ale s vínem?

„Přines je sem, Sulgo,“ rozhodl Rangult a pohřbil strážmistrovy naděje.

„Rozkaz, vaše milosti!“

Hlídka se odhlásila a odešla. Hoszowski šel za ní.

Rangult jej zastavil ve dveřích.

„Ochutnáme knížecí víno, poručíku.“

Hoszowski odpověděl, že se cítí unavený, k smrti unavený, že poslední týdny je neustále na cestě, že...

„Na únavu,“ přerušil jej Rangult tónem, který mu nedával na vybranou.

Hoszowski velmi neochotně zůstal. Ke smůle Velké armády.

O hodinu později to vypadalo následovně: stejný salon, stejný stůl a stejní lidé, zbytek však jiný, jenomže proč?

Místo potrhaného kusu hadru, cínového svícnu a zatuchlých sucharů – sloupečky mincí, devocionálie, šperky. Mezi nimi zaprášené lahve vína, které se pilo z příručních hrnků. Světlo nalezených svíček, teplo od ohně v krbu, nábytku už jen málo. Švališéri hráli v kostky s proměnlivým štěstím. Cennosti a peníze putovaly z jedné strany na druhou.

Hoszowski, který stál s rukama založenýma za zády, nepřihlížel tolik hře, která probíhala bez emocí, inu, vojenská zábava na zabítí času, jako předmětu této hry. Bylo vidět, že množství peněz a hodnota cenností, které mladí muži navzájem prohrávali a vyhrávali, vyvolávaly jeho neskrývanou závist. A nebyly to společenské ohledy, které mu velely zůstat v salonu déle, než to situace vyžadovala, nýbrž žádostivost.

Jezdci si toho všimli a podávali si louisdory, dukáty, guldeny, rubly, prsteny, náramky s provokativní nápadností.

„Nenecháte se přemluvit, poručíku?“ zeptal se mimochodem Dreszer a laskal v prstech zlatý řetízek.

„Ne, opravdu ne,“ řekl Hoszowski a snažil se zkrotit pokušení. „Neumím to, nikdy jsem nehrál. Navíc nemám peníze.“

Wolanin se nabídl s půjčkou, Hoszowski ale odmítl, že by ji nemohl splatit.

Rudzki vyprskl smíchy, bez příčiny, ale s účinkem.

„V kostkách se také vyhrává,“ řekl, na sebe dokonce velmi přívětivě.

„Nemám štěstí.“ Hoszowski se pohnul, ale zůstal na svém místě, tři kroky od krbu, s jedním bokem prohrátým, s druhým prochladlým.

Ranguť naplnil vínem stříbrný hrnek a jedním douškem jej vyprázdnil. Pohlédl na Hoszowského. V kapitánových ocelových očích se zažehly ohně zuřivosti. Lišili se, kromě

všeho jiného, názorem na popravu, na kterou byl odveden zbídačelý rolník, domnělý špeh. Během několika minut po odchodu hlídky se Hoszowski co nejzdvořileji vyjádřil, že hák, na kterém má nešťastník viset, žádné informace o protivníkovi armádě neposkytne, poněvadž rolník nepůsobil jako člověk, který by byl o čemkoli informován. A i kdyby se pro bolest odhodlal prozradit cokoli, co mu slina na jazyk přinese, kdo mu bude rozumět? Není to náhodou jen mizerný kus masa předhozený davu, úlitba vojenským bratřům, daň z krutosti třebaš zaplacená jménem vyšších cílů, ovšem cílů, které jsou jejím zaplacením znehodnocené? Není to zbytečnost, která provází tažení od doby, co se tažení začala podnikat, jíž je ovšem dobré se vyvarovat, pokud je to jen trochu možné, něco, co možná armádu zoceluje, co ale každému vojenskému osudu zasazuje ránu neodpovídající tomu, co se získalo? Stručně řečeno, poručík Hoszowski blábolil, vedený nezvladatelnou a možná, jak se domníval, nestíhatelnou chutí švališéry dopálit a vyprovokovat v nich zlost, která, nenajde-li se oběť, zasáhne je samé. Nelze ale ani vyloučit, že kvůli smrtelné únavě v sobě nenašel zmužilost, kterou by podrážděnost potlačil. Stejně unavený kapitán Rangułt vzal v úvahu tu druhou možnost, když cezením slov přes zařaté zuby dal výraz svému přesvědčení o nevyhnutelnosti zla, které s sebou nese každá válka, i ta nejspravedlivější, nejsvatější, že ze štábu takto nevypadá, avšak z pole ano, kdyby to pan poručík Hoszowski ráčil vzít v úvahu.

„V tom případě si s námi dejte víno,“ řekl Dreszer po chvíli s tou svojí podsaditou, nic jej nestojící dobrosrdečností, nezávislou na okolnostech, a tedy nehodnou ničeho víc než kyselého úsměvu. „Na štěstí.“

Hoszowski, který neodtrhával zrak od peněz a šperků, se roztržitě zeptal:

„Vino?“

„Na štěstí,“ zopakoval Dreszer.

„Už jsem se vám musel zmínit,“ zamračil se Hoszowski.
„Vino nepiju.“

„Ale toto za vyzkoušení stojí,“ řekl diplomaticky Wolanin.
„Skvělé, skoro dvacet let staré burgundské, ne ten ocet, který dávají nám.“

Hoszowski je pohybem hlavy odmítl, takže strnuli na mrtvém bodě. Švališěři odložili kostky. Rudzki se na židli naklonil na stranu a Rangułt vstal od stolu. Dvakrát přišel k oknu a dvakrát se od něj vzdálil. Tiše promluvil, čímž jen těsně předešel ryku Rudzkého, který kvůli svému apetýtu téměř znachověl.

„Pane poručíku, ochutnejte s námi víno.“

Hoszowski odpověděl, že je ve službě. Rangułt se tedy zeptal, zda má být jeho poznámka chápána tak, že švališěři ve službě nejsou. Poručík vyjasnil, že nic takového naznačovat nezamýšlel.

Rangułt popadl lahev a naplnil Wolaninův prázdný hrnek. Přisunul jej k Hoszowskému. Zvedl ruku.

„Na úspěch Velké armády,“ zašeptal.

Hoszowski nezareagoval.

„To je přípitek.“ Rangułt se přiblížil k poručíkovi na délku paže. Byla v něm cizost, ale ne nepřátelství. Hledal společný bod.

„Velká armáda, má-li zvítězit, uspěje i bez mého přípitku,“ odpověděl netrpělivý poručík. „Pokud padne, můj přípitek ji nevzkřísí.“

„Padne?“ Dreszer se postavil, velký jako hora, rozesmátý, lenošný a hrozivý. „Slyšíme dobře, pánové?“

Ticho, které když se protáhne, bude zabíjet. Na stěnách zbavených obrazů se odrážely plameny hořícího ohně v krbu. Rudzki, který se mezitím aspoň desetkrát zvedl od stolu a zase se posadil, s lahví v ruce zaryčel:

„Na císařovu čest a zdraví!“

Hoszowski si jej chvíli prohlížel, pak pohledem sklouzl na Rangułta, poté na zbývající dva důstojníky. Všichni byli